

ועדת ראש־הממשלה
לילדים ובני נוער במצוקה

דין וחשבון
מוגש לראש־הממשלה

ירושלים, סיון תשל"ג
יוני - 1973

תוכן העניינים

=====

עמוד

א - כ"ו	מבוא והארות	פרק א':
1 - 11	סימני דרך לפעולתה של הוועדה	פרק ב':
12 - 18	אוכלוסיית היעד	פרק ג':
	המלצות לשיפורים ושינויים מבניים	פרק ד':
19 - 33	במערכת שרותי הרווחה הציבוריים	
34 - 46	נספח: "ילדים בישראל" - מחקר	

נספחים: דינים וחשבונות של צוותי העבודה, ועדת ראש הממשלה. -

- .1 הבטחת הכנסה
- .2 שיכון וקהילה
- .3 השירותים הקהילתיים והסוציאליים בקהילה מפציפת (נוה שרת)
- .4 החינוך בגיל הרך ובבית הספר היסודי
- .5 חינוך על-יסודי, על-תיכוני ומקצועי
- .6 חינוך בלתי פורמלי ועבודה קהילתית
- .7 מערכת החינוך הפנימייתי לבני נוער החיים מחוץ למשפחתם
- .8 שירותי בריאות ושרותים סוציאליים לפרט ולמשפחה
- .9 שירותים סוציאליים רצוניים (התנדבות)
- .10 בדיקת תהליכי הנחקות בני נוער ממסגרות מקובלות והתגבשותם לקבוצות שוליות.

פרק א'

מבוא והערות

פרק א

מ ב א ו ה א ר ו ת

1. מ ב א :

חרדתה ודאגתה של ישראל לשלום הילד והנוער ולרווחתם מוצאות ביטויין במכלול השגיה החברתיים של מדינת ישראל בכ"ה שנות קיומה.

כלים והסדרים למען ילדים ובני נוער, שהפעילה לפני ואחרי הקמת המדינה, משקפים את יעדה המוצהר: לקדם רווחתם ולמנוע מצוקתם של ילדים. השואה, מלחמת קיומה, חיוניות שילובן של "עליות" רבות ושונות ב"חברה הישראלית שבמצב של התהוות" מזה, ותחושה של שיוך לאומה אחת מזה, קבעו מדי פעם את מעמדם המיוחד, ואף המועדף, של ילדים ובני נוער במדינת ישראל. בהנחת התשתית של שירותים לילדים ובני נוער, החל מתנועת "עליית הנוער" ומערכת החינוך ועד למפעלו החינוכי המיוחד של צה"ל, הסתמנו ומטחמנים שירותים למיפוח לרווחתם של ילדים ובני-נוער, על פי קני-מידה בינלאומיים המוכרים ע"י מובג המומחים בעולם.

התמורות המהירות העוברות על החברה בישראל לגילוייהן, על סיכווייהן ומיכוניהן, העמקת ההבנה לגביהם, התקדמות הטכנולוגיה של שרותים חברתיים מתקדמים ועלותם הגואה של השירותים, בכסף ובכוח-אדם, מחייבים כולם בדיקה מתמדת ואמינה של הרווחה ואי-הרווחה, בהן נתונים ילדים ובני נוער בישראל.

ראש ממשלת ישראל, הגב' גולדה מאיר, הקימה והפעילה, לכן, את "ועדת ראש הממשלה לילדים ובני נוער במצוקה", שפעלה בראשותה ובסיועה, החל מאפריל 1971. בשנת הכ"ה למדינת ישראל מוגשים לה מימצאיה, מסקנותיה והמלצותיה של הוועדה.

החלטת ממשלה מיום כ"ו בשבט תשל"א (21.2.71) למנות ועדה "ללימוד הבעיות הכרוכות בעבריינות הנוער והדרכים לטיפול בנושא" קדמה להקמתה של "ועדת ראש הממשלה". כבר בשלב של תיכנון הקמתה, הורחב תפקידה:

- ללמוד ולהגדיר את ההיבטים והממדים של הילדים והנוער שבמצוקה;
- לסקור ולבחון את שירותי החברה למיניהם, הפועלים למען ילדים ובני נוער; לזהות כוחם והצלחותיהם וכך את גבולותיהם וחולשותיהם;
- לגבש מסקנות ולהציע הצעות לקידום הפעולה למען ילדים ובני-נוער בישראל, למניעת נחשלותם החברתית בכלל ולשיקומם בפרט;

"מצוקה" ו"רווחה" הן תופעות יחסיות ורב-ממדיות. הגורמים הפועלים להתפתחותן ולקיומן אף הם רב-ממדיים. הסדרים ושרותים שונים מופעלים, או חייבים להיות מופעלים, להצרת המצוקה ולמניעתה ולהרחבת הרווחה, שבהן ימצאו ילדים ובני נוער. מוסדות ממלכתיים, ציבוריים ורצוניים ומקצועות רבים ושונים פועלים, או חייבים לפעול, בתחומים המשפיעים על תנאי-חיים והשלכותיהם, המאפיינים את מצוקת הילדים ובני הנוער בחברה.

הקו שהנחה הרכבתה, איושה ודרך פעולתה של הוועדה קבע, לכן, שהוועדה חשמש כוועדה בינמקצועית ובינאירגונית.

בשילבי היערכותה, קבעה הוועדה שבעבודתה תתייחס ל-13 תחומים, שהוכרו כבעלי נגיעה מיוחדת לנושא "מצוקת ילדים ובני נוער" ולהתערבות חברתית ומוסדית למניעתה. הוועדה היתה מודעת לעובדה שתחומים אלה אינם ממצים את מלוא ריקמת הגורמים של המצוקה ומניעתה הרלוונטיים להתייחסות.

הגבלות שונות הכחיבו את הבחירה של תחומי ההתייחסות הנ"ל, שנמצאו בעלי משמעות מיוחדת ללימוד הנושא ולעיצובן של המלצות ביצועיות. ואלה התחומים:

1. הבטחת הכנסה;
 2. שיכון וקהילה
 3. השירותים הקהילתיים והסוציאליים בקהילה ספציפית;
 4. החינוך בגיל הרך ובבית הספר היסודי;
 5. חינוך על יסודי, על תיכוני ומקצועי;
 6. חינוך בלתי פורמלי ועבודה קהילתית;
 7. מערכת החינוך הפנימיית לבני נוער החיים מחוץ למשפחתם;
 8. שירותי בריאות ושירותים סוציאליים לפרט ולמשפחה;
 9. שירותים סוציאליים רצוניים (התנדבות);
 10. בדיקת תהליכי הנתקות בני נוער ממסגרות מקובלות והתגבשותם לקבוצות שוליות;
- ** ** **
11. צה"ל;
 12. המשטרה;
 13. מבנה השירותים ותיאומם;

לאחר התחלת עבודתה של הוועדה נקבע, על פי בקשת המטה הכללי של צה"ל ועל דעת ראש הממשלה, שההתייחסות לנושא "צה"ל (11) יועבר לטיפול צה"ל. צה"ל יגיש מימצאיו, מסקנותיו והמלצותיו לראש הממשלה במתכונת דומה לזו שתעוצב ע"י הוועדה.

אשר לנושא "המשטרה" (12), נסתמנו קשיים באיוושה של הוועדה לצורכי בדיקת הנושא ולכן הוחלט שהוועדה לא תטפל בו. יש להדגיש שמשטרת ישראל הגישה מלוא עזרתה לוועדה. פעולתה הנוגעת לנושא מצוקת הילדים ובני הנוער מוצעת ללימוד ולהחייחסנת ע"ג גוף מתאים אחר.

נושא "מבנה השירותים ותיאומם" (13) הובא להחייחסנתה של הוועדה במסגרת "ההמלצות לשיפורים ושינויים מבניים במערכת שירותי הרווחה הציבוריים" (פרק ד' בדו"ח הוועדה).

החברים שמונו ע"י ראש הממשלה בחודשי הקיץ של 1971, לכהן בוועדה, נבחרו אישית, על-פי עיסוקם, כישוריהם, נסיונם והציפייה לתרומתם לעבודת הוועדה.

הוועדה פעלה במסגרות של:

- א. 10 "צוותי עבודה", כשכל אחד מהם מתייחס לאחד מעשרת התחומים שהוצגו לעיל (1-10).
- ב. "ועדה מתמדת", ששימשה ועדה מרכזת לצורכי היגוי ולקביעת מדיניותה של הוועדה. על ועדה זו נימנו ראשי הצוותים וחברים נוספים, כולל מרכז הוועדה, ששימש יו"ר הוועדה המתמדת. חברי הוועדה המתמדת נתמנו לתפקידם על דעת ראש הממשלה.
- ג. "מליאת הוועדה", שכללה את הנ"ל (א, ב) וכך חברים נוספים שלא נימנו על הצוותים ו/או על חברי הוועדה המתמדת.

הוועדה נסתייעה ב"מזכירות הוועדה", בעוזרים טכניים ומקצועיים וכן ביועצים-מומחים מן הארץ ומחוץ-לארץ.

- 128 חברים מונו לכהן בוועדה ופעלו בה.
- 92 חברים פעלו בצוותי העבודה של הוועדה
- 18 חברים נימנו על הוועדה המתמדת (רובם פעל גם בצוותים) (הרב אליהו תורן, ז"ל, נפטר בעת כהונתו בוועדה המתמדת).

החברים שפעלו בוועדה, באו אליה מאוניברסיטאות, מהכנסת, משרדי ממשלה, מהשלטון המקומי, מהסקטור הציבורי והפרטי ועוד. היו ביניהם רופאים, סוציולוגים, משפטנים, כלכלנים, מחנכים, עובדים סוציאליים, פסיכולוגים, קבלני בנייה ואדריכלים, מומחי מינהל, פעילים בשירותים סוציאליים רצוניים ועוד.

מליאת הוועדה התכנסה 6 פעמים בהשתתפותה של ראש הממשלה (לקראת חיבור דו"ח הוועדה ולהתייחסות לדינים וחשבונות שלה).

צוותי העבודה של הוועדה התכנסו לפי צרכיהם, כמצויין בדוחו"ח הצוותים, הנמפחים.

הוועדה המתמדת קיימה 25 פגישות, כולל 3 מפגשי-עיון ודיון מרכזיים במשך 3 - 1 ימים רצופים, שבחלקם השתתפה גם ראש-הממשלה.

הוועדה נסתייעה במידע שהומצא לה, בעזרתה של ראש הממשלה, משרדי הממשלה, מהלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, מ"מכון סאלד", מהסדרת העובדים הכללית, מהסוכנות היהודית לא"י, מאוניברסיטאות, ומגופים ואישים וזרים אחרים.

מידע מארצות אחרות הובא להתייחסותה בעזרתן של מכתבי-הערות ומשלוח כתרומה.

גורמים שונים, כולל פרטים, העידו בפניה, ו/או סייעו לעבודתה בעת ביקוריהם של צוותים ו/או חברי ועדה, במקומות שונים לצורך בדיקותיהם.

מן הדין לציין במיוחד את עזרתם של מומחים מחו"ל: הפרופסור הרמן שטיין, מומחה למינהל השירותים הסוציאליים, מאוניברסיטת וסטרן-רזרב בקליבלנד, ארה"ב, ששימש יועץ לוועדה במשך חודש פברואר 1972. ביקורו ועבודתו עם הוועדה קוימו בעזרתה המיוחדת של הסוכנות היהודית לא"י.

פרופסור ג'מס קולמן, מאוניברסיטת ג'ון הופקינס, ארה"ב, מבחירי הסוציולוגים האמריקאים, ויו"ר של צוות עבודה של ועדה יועצת לגשיא ארה"ב, העוסק בנושאי נוער ומדיניות סוציאלית, נפגש לשיחה עם הוועדה המחמדת, בהיותו בירושלים כאורח האוניברסיטה העברית (9.3.1972).

הייתה הוועדה נתונה לראש הממשלה, הגב' גולדה מאיר, שסייעה לעבודת הוועדה כהנחייתה ובהשתתפותה הפעילה בדיוניה מראשית פעולתה ועד לסיום עבודתה.

אין ספק, כי תמיכתה המתמדת של ראש הממשלה איפשרה לוועדה לגבור על קשיים רבים שהסתמנו בדרכה.

השעות הרבות שהקדישה ראש הממשלה לדיונים בוועדה, אף בימים שנושאים רבים ודיוניים ביותר העסיקו אותה ואת ממשלת ישראל, ביטאו נאמנה את האתגר והסיכוי לקידום הילד והנוער במצוקה שלענייני ראש הממשלה בפעולתה של הוועדה ובציפייה להגשמת המלצותיה.

הערכה והוקרה נתונות לגורמים הרבים בארץ ובחו"ל שהגישו עזרתם; ליועצים המקצועיים הקבועים, שסייעו בידי מרכז הוועדה, למזכירותה המקצועית והטכנית, ד"ר ג'ון סילבר וה' יעקב סימן-טוב וכן לעוזרים המקצועיים והטכניים שהעניקו עזרתם לצוותי העבודה ולוועדה כולה.

חובתה הנעימה של הוועדה להביע רחשי תודתה למועצת המוסד לביטוח לאומי ובמיוחד לוועדת הכספים של המועצה, שהמליצו בפני שר העבודה לממן את הוצאותיה המינהליות של הוועדה במסגרתו של מפעל למימון מיוחד מתקציבי המוסד לביטוח לאומי.

*** *** ***

הוועדה מגישה את מימצאיה, מסקנותיה והצעותיה ב-ד' פרקים ובנספחים.

בפרק א' מובאות בנוסף למבוא, להלן, גם הארות נבחרות לגבי עבודת הוועדה ומשמעות מימצאיה והמלצותיה, כשהן מוצגות ע"י מרכז הוועדה.

פרק ב', מציג "סימני דרך", או קווים מנחים, לפעולתה של הוועדה, לליבון מושגי המצוקה ופיתרון בעיותיה ולזיהוי מפורש, ככל האפשר, של המניעים הערכיים שהיו נקוטם בהתייחסות הוועדה לתפקידה.

פרק ג', "אוכלוסיית היעד", דן במאפיינים מהותיים וכמותיים נבחרים של "ילדים ובני נוער במצוקה בישראל", ששימשו ליעד התייחסות ראשוני לוועדה, ובעיצוב המלצותיה.

פרק ד' מתייחס ל"המלצות לשיפורים ושינויים מבניים במערכת שירותי הרווחה הציבוריים", ומהווה, למעשה, סידרה של המלצות שמימושן בשנים הבאות עשוי להיות תנאי מוקדם וחשוב לגיוסם המוגבר של משאבים נוספים, בכסף ובכוח אדם, ליישומם האפקטיבי והיעיל יותר ולשיפור מתן המענה לבעיית ילדים ונוער שבמצוקה במדינת ישראל.

הריפורמה המוצעת בפרק זה מכוונת ליצירתם ולהפעלתם של כלים מבניים ואיגזונים משופרים, לטובת האוכלוסייה, לטובת האזרח ולקידום הממשי של הילד והנער (ומשפחתם), הנתונים במצוקה יחסית ו/או בשוליה.

"ילדים בישראל", תמצית מחקר שהוכנה לצורכי הוועדה ע"י מכון סאלד, מובאת כנספח בסוף דו"ח זה.

מצורפים בזה גם שלושת כרכי הנספחים לדו"ח, הכוללים את הדינים והחשבונות של צוותי העבודה של הוועדה. הם חלק בלתי נפרד מדו"ח זה. בדוחות אלו מגישה הוועדה, באמצעות צוותיה, מירקם רחב ומפורט למדי של מימצאים, מסקנות והמלצות בעשרה תחומים של פעולת הוועדה (הצוותים 10 - 1).

ה א ר ו ת : .2

לעת הקמתה של הוועדה, ציפו ראש הממשלה והוועדה המתמדת שינתן לוועדה להשלים עבודתה תוך שישה חודשים. ציפיה זו לא נתמלאה. היקף ומורכבות הנושא, מחסור בנתונים, גודלה של הוועדה וחנאי עבודתה של מסגרת, שבה פעולתם של עובדיה היא עבודה משנית לתעסוקתם העיקרית, הקשו על עבודת הוועדה והישהוה. ראש הממשלה, בעל כורחה, אך תוך הבנה לצורכי הוועדה וציפיותיה מפעולתה, נאותה להאריך תקופת העבודה.

מן הדין להדגיש, עם זאת, שמבנה הוועדה ודרכי פעולתה תרמו תרומה משמעותית לטיב העבודה. העימות, שנסחמן לרוב בין בעלי מקצועות שונים, בין מומחים ממוסדות שונים ואולי, במיוחד, זה שבין "נציגי הממשל" לבין מורים וחוקרים מן האוניברסיטאות, העשירו מאד את דיוני הוועדה וצוותיה.

אין ספק, כי המאמץ לתקוף את נושא פעולתה של הוועדה מבחינה בינמקצועית ובינאירגונית, משום שגועיות המצוקה והצרתה הן רב-ממדיות, עלה יפה ונכון ביטויו בהישגי הוועדה.

משאלתה של ראש-הממשלה להבטיח המשך לפעילותו של גוף הדומה לוועדה, לאחר שזו תשלים עבודתה, תאמה את מסקנות הוועדה, שלפיהן הומלץ על הפעלת כלים קבועים בדרג הממשלתי הבכיר ובשיתוף נציגות ציבורית רחבת ומשמעותית.

הכוונה לגוף מתאים, חלק בלתי נפרד ממערכת הממשל, לצורכי תכנון, היאום והערכה שוטפים של השירותים וההסדרים החברתיים למען הילד והנוער בישראל.

הוועדה מודעת למיגבלות הדין וחשבון המוגש על-ידה: זוהו בעיות דחופות בתחומי המצוקה של ילדים ונוער בישראל, הועלו רעיונות והצעות חדשים להעמקת המאמץ לפתרונות משופרים במצב הקיים. הובלטו הסדרים ושירותים הראויים להרחבה ולתיגבור. עם זאת, אין ספק, כי לא היה לאל ידה של הוועדה להציע תוכנית פעולה שלמה, כוללת ומקיפה, תוך סימון סדר קדימויות בדוק ובציע מבחינה מהותית, פוליטית, תקציבית איגונית ומינהלית.

הוועדה סבורה שרק סגל עובדים קבוע ומתאים, מסור כולו לתפקיד, ברמה מקצועית גבוהה ביותר, שיפעל בברכתם של ראש הממשלה והממשלה, בשיתוף עם מומחים מן החוץ, עם נציגי ציבור ועם הנהלות המשרדים החברתיים, יוכל לקדם עתה את הכנתה והפעלתה של תוכנית חברתית מבצעית כוללת ונמרצת למען הילד והנוער במצוקה.

לקראת סיום עבודתה, עשתה הוועדה מאמץ מיוחד לעדכן הנתונים הכמותיים שהיו בהישג ידה, כדי לעמוד ביהר אמינות על מגמות של שינוי באחדים מממדי המצוקה, שבה נתונים ילדים ובני נוער בישראל בשנים האחרונות.

פרק ג' בדו"ח, הדין ב"אוכלוסיית היעד", מתייחס, בין היתר, למגמות משתנות אלה. רבות מיגבלותיהם של הנתונים, אך לפי שעה הריהם הטובים והמלאים ביותר שהובאו לידעת הוועדה. (מיגבלות של מידע מהימן וכשמעותו בדבר היקפה וממדיו המשמשים של המצוקה היחסית בישראל, כלטו מאוד בקשיי עבודתה של הוועדה וזאת לרוב היעדרה של מערכת חשבונאות חכיה שוטפת. מיגבלות אלו נזרטים לצמצומן הובאו להתייחסות הוועדה, להמקם נתונותיה ולעיצוב המלצותיה).

וסתמך על הנתונים שהובאו בפני הוועדה, בעזרתם של מכון סאלד והלשכה המרכזית לטכניסטיקה, ניתן, למשל, להאיר במידת מה לפחות, ובין היתר, מגמות שנתגלו ב"צפיפות הדיור" המשוקפת, כנראה, ולפי מיטב הידע שבידינו, את אחד האיפיונים החשובים של "הרעיון" ו"המצוקה" בחנאי חילו של האדם בחברה.

נרשמה מגמה אטית לצמצום התחולה של מצוקה אבסולוטית בדיור (במונחי צפיפות). אחוזו הילדים זוגיים בצפיפות +4 לחדר, ירד מ-9.5% ל-6.1% ב-1972; צפיפות +3 לחדר ירדה, במקביל, מ-26.6% ב-1969 ל-20.5%. במספרים מוחלטים הירידה פחות בולטת.

ב +4 לחדר גרו ב-1969 כ-83 אלף ילדים ו-70 אלף ילדים ב-1970. נתוני השנתיים האחרונות מראים ירידה לכ-57 אלף ילד. בקצב זה יעברו עוד 8 עד 9 שנים עד חיטול "המצוקה" חריפה זו.

בצפיפות +3 לחצי נמצאו כ-232 אלף ילד ב-1969 ו-205 אלף ב-1970. במשך שנתיים הצטמצמה קבוצת ילדי +3 אלף הלכה (ירידה של 17,000 ילד). את הצמצום נימנה זו בקצב של השתפרות האחרונות, העלם "המצוקה שיכון" זו רק בעוד זמן זניח בעוד 25 שנה; מאידך, אם תפעל המגמה בקצב שנחתמן בארבע השנים האחרונות, מות לקוות לחיטולה של מצוקה זו תוך 45 שנים. אפשר שהבריחה לכביעותה של הוועדה שתיפעל בשנים הקרובות, הלכה למעשה, תחונה בידינו . . .

ויש לזכור, עם זאת, כי משמעותה היחסית של "מצוקה יחידה" לא נלקחה בחשבון. ב-1959, כשהצפיפות החציונית הייתה 2.2 נפש לחדר, הייתה הצפיפות של 3 לחדר הייתה סטייה של 37% מהצפיפות. ב-1972, כשהצפיפות היא 2.5 נפש לחדר, דיור בצפיפות של 3 נפש לחצי, משמעותו סטייה של 17% מהצפיפות (כפי שחלש מאשר במוקד שנות החמישים). בדיקה נוסף, משמעות שנתה כחצי נפש לחדר היא ירידה בדיור היחידה של 17% מ-1959.

הדעת נותנת שקוראי הדו"ח יהיו מודעים לעובדה ש"מצוקה יחסית", מושפעת מקביעת "רמת-המינימום", המקובלת על חברה והיא דינמית, או חייבת להיות דינמית, בתנאים של משק-מאיץ-צמיחתו ורמת חיים עולה. רמת הכנסה מינימלית, למשל, חייבת להיקבע מחדש, לעתים קבועות, כדי לצמצם הפער בהכנסה ולהצר המצוקה. "רמת הכנסה מינימלית", שתיקבע והיא נמוכה וכבר הובטחה ל"עניים", אינה מבטלת מצוקתם של רבים מהם. מכאן שהוועדה החליטה להציע שחי "רמות הכנסה מינימליות" לפחות להתייחסותה לצורכי מדידת היקף "מצוקת ההכנסה", שבה נתונים ילדים ובני נוער (ומשפחותיהם). התייחסות זו והסקת המסקנות ממנה מחייבת שינויים ושיפורים, לעתים מזומנות, להטבת תנאי חייהם של הילדים ובני הנוער, הלכה למעשה.

הוועדה מציינת בקורת רוח מרובה שאף לפני שהשלימה עבודתה, ניתן לה, תוך כדי עבודתה, להשפיע על הכרעות חשובות אחדות של ממשלת ישראל לשיפור הסדרים חברתיים לטובתם של ילדים ובני נוער (ואחרים) במצוקה. הריפורמה בקיצבת המשפחה למשל, המשחלמת ע"י המוסד לביטוח לאומי, שימשה נושא מרכזי בדיוני הצוות להבטחת הכנסה (1) יהוועדה. סיכומיה והצעותיה, בנושא זה, שהובאו לידיעת ראש הממשלה ב-1972 ולידיעתם של גורמים אחרים, שהשתתפו בעיצוב המדיניות שהובילה ל"ריפורמה", חרמו להגדלה ניכרת של הקיצבה למשפחה הגדולה ול"פרוגרסיביזציה" בהקצאתה לאוכלוסייה. למותר להדגיש שההסדר שמומש, היטיב עם קבוצה גדולה יחסית של ילדים ובני נוער (ומשפחותיהם), הנמנים על מעוטי ההכנסה בכלל ועם אלה ש"במצוקת הכנסה", בשוליה בפרט. משרדים ורשויות ממלכתיות שונים נסתייעו במידע שגובש בוועדה ראש הממשלה והיכנונם מושפע ממנו. *

* תוכנית חומש (טיוטה) ל"השלמת הכנסה לאוכלוסייה עובדת" בישראל שהוכנה ע"פ בקשתו של השר יוסף אלמוגי - באופן למחקר (תוכנית) במוסד לביטוח לאומי, בראשותו של ר. רוטר, מושפעת על מנתויות של ועדת ראש הממשלה בנושא "הבטחת הכנסה".

הוצעו כאלו מחזקות את מקנות הוועדה בזיבר הפעלתם של כלים והסדורים שוטפים לצורכי מיקוד בעיות ופיתוחותיהם במאמץ להצרת המצוקה בישראל (פרק ד', "המלצות לשיפורים ושינויים מבניים במערכת שירותי הרווחה הציבוריים", עמ' 19 - 23).

הוועדה הממלכת (ומזכירות הוועדה) המייחסת, במידת האפשר להערוח, הצעות והשגות שבאו לידי ביטוי ע"י חברי ועדה במפגשיה של מליאת הוועדה בשלבים השונים של עבודתה. הוועדה עשתה כמיטת יכולתה להכליל חרומתם של החברים בדין והשבון זה. עם זאת, מן הדין להרגיש שלא היה לאל-ידיה ליישב תמיד סוגיות שהובאו בפניה, כולל הסתייגויות של חברי מן הוועדה או/ו אירגונייהם לגבי מסקנות של צוותי העבודה.

הוועדה מבקשת בזאת מראש הממשלה לאפשר לסמכות מתאימה לבדוק יעילותו מסוג זה שהוועדה לא התירעה לצבן.

כתפקידי כמרכז הוועדה, דענו מבקש בזאת להודות לכל חברי הוועדה ועל יעילות הפעולה שהינחה את עבודת הוועדה וזרות הטובה והחברית, שטייעה ויעדנו חוסר העבודה עד תום. מי שפעל בוועדה יודע היטב, כי נושא עבודתה ובמיוחד פגישות החיים עימנו והמצויים במצוקה, הטביעו חותם של דחיפות והיונות לכל מאמץ רגיל ואולי היה באלה כדי להאציל את כוונותינו ומעשינו.

סגורני שריצ'רד מ. טיטמוס, ז"ל, היה מעיר, כי מינויות של הוועדה ותפוצתן מבטאים את רצונה של מדינת ישראל וחברתה לרומם את "האדם החתומה" בעינינו עם "האדם הכלכלי" כשנת הב"ה למדינת ישראל.

תודתי לראש-הממשלה על אמונה בעבודת הוועדה ובחבריה, ועתה לאחר המעשה,
על יוזמתה שהביאה להפעלת הוועדה, זו כולה שלה.

חברי הוועדה מצפים עתה שכשם שהיה בכוחה של ראש הממשלה להגשים יעדים
חיוניים, רבים, כך ינתן לה בשנים הבאות לקדם רווחתם של ילדים ובני-נוער
במצוקה ב"חברת הרווחה" של מדינת ישראל.

ישראל כ"ץ
מרכז הוועדה